

Рецензію
отримано 04.01.2024
Голова
спеціалізованої вченої
ради
ДФ 26.133.055
Вінтонів М.О.

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.055
у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук, професору,
завідувачу кафедри української мови
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Вінтоніву Михайлу Олексійовичу

РЕЦЕНЗІЯ

Овсієнко Людмили Миколаївни, доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу **Резнік Тетяни Петрівни «Методика формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток цифрових технологій у всіх сферах життєдіяльності суспільства, вимушений перехід шкіл України на дистанційну, а згодом і змішану форми навчання через карантинні обмеження, війну в Україні переконали у винятковій важливості вміння всіх учасників освітнього процесу володіти невичерпним ресурсом електронних засобів навчання й швидко адаптуватися до мінливих умов навчальної діяльності. Відтак проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови зумовлює потребу переосмислення дидактичних підходів, принципів, методів, прийомів, технологій навчання, переорієнтування зі знаннєвої парадигми навчання на компетентнісну, практико-орієнтовану, що передбачає урахування рівня знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, мовного досвіду учнів.

З огляду на вищезазначене вибір теми дослідження Резнік Тетяни Петрівни є абсолютно виправданим, а **актуальність відповідає запитам сучасного суспільства й освіти.**

Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею під час навчання української мови на часі, оскільки в непростих умовах онлайн-навчання вчитель покликаний раціонально й ефективно застосовувати сучасні навчальні технології в освітньому процесі.

У цьому контексті Резнік Тетяна Петрівна чітко окреслює основні наукові постулати, що корелюють з логічно визначеною стратегією дослідження.

Актуальність рецензованої праці посилюється й підвищеним інтересом науковців до проблеми розроблення і впровадження ефективної методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів ліцею.

Підтвердженням беззаперечної актуальності теми рецепції Резнік Т.П. є й її відповідність науковій темі кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка.

Отже, дослідження Тетяни Петрівни Резнік є актуальним, важливим і цінним для сучасної методики навчання української мови й освіти загалом.

2. Наукова новизна результатів дослідження. Дисертація Резнік Тетяни Петрівни є першою в українському лінгводидактичному дискурсі спробою обґрунтувати теоретичні основи формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею; визначити прикладні аспекти формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів; конкретизувати поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність учнів 10 класу ліцею», схарактеризувати її складники; визначити критерії, показники й рівні сформованості означеної компетентності ліцеїстів. Це уможливило розроблення й упровадження методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови.

У роботі достатньо доказово й по-новаторськи доведено позитивний вплив експериментальної методики на рівень сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею, якою передбачено проектування освітнього процесу на засадах особистісного, діяльнісного й тематичного, педагогічного партнерства, компетентнісного підходів, оптимального застосування традиційних та інноваційних методів, прийомів і форм навчання з урахуванням типологічних характеристик сучасних здобувачів освіти, а також доцільного задіяння дидактичного й розвивального ресурсу освітніх платформ. За результатами дослідного навчання більшість учнів, які навчалися в експериментальних класах, досягли високого й достатнього рівнів, підтвердивши ґрунтовні знання про види та джерела інформації, способи розрізнення достовірної та сумнівної інформації, а також виявили високий рівень культури усного й писемного мовлення. Достовірність результатів дослідження забезпечена науково обґрунтованими вихідними теоретичними положеннями та вузловими аспектами наукової праці, оптимальним застосуванням традиційних та інноваційних методів, упровадженням запропонованої методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів ліцею, аналізом одержаних результатів експериментального навчання.

Отже, новаторство рецензованої праці полягає у розробленні методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності

учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови, ефективність якої підтверджена експериментально.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Результати рецензованого дослідження є важливим внеском у розвиток теорії і методики навчання української мови. На теоретичному рівні дисертація Резнік Тетяни Петрівни вирізняється належною обґрунтованістю методології формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в доцільності впровадження розробленої методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності з української мови учнів 10 класу ліцею (профільний рівень) у процес фахової підготовки майбутніх учителів української мови, у систему післядипломної педагогічної освіти, а також у можливості використання прикладних аспектів дисертаційної роботи у підручникотворенні, створенні дидактичного супроводу з урахуванням вимог і завдань Нової української школи.

Визнаючи вагомість результатів дослідження для науки і практики, вважаємо, що вони сприятимуть підвищенню ефективності освітнього процесу, формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності ліцеїстів. Матеріали роботи можуть бути використані дослідниками-лінгводидактами, викладачами закладів вищої освіти, які здійснюють лінгвометодичну підготовку вчителів-філологів, а також студентами-практикантами й учителями української мови і літератури.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження підтверджена належним й усебічним аналізом та творчим використанням основних положень і висновків, сформульованих на основі дослідницьких даних, отриманих під час пропедевтично-мотиваційного, узагальнювально-систематизувального й контрольо-рефлексійного етапів педагогічного експерименту, проведеного з-поміж учнів-ліцеїстів 10 класу.

Одержанню достовірних результатів сприяв також ґрунтовний аналіз і синтез відповідної джерельної бази, зокрема дисертацій, монографій, публікацій у фахових періодичних виданнях, апробаційних матеріалів українських і зарубіжних дослідників.

Отже, наукові положення, висновки, рецепції вважаємо теоретично обґрунтованими й достовірними. Фактів, які свідчили б про недостовірність наведеної в дисертації інформації, не виявлено.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Визначені в дисертації завдання здобувачка зреалізувала на високому науково-методичному рівні. Констатуємо, що дисертантка володіє методологією наукової діяльності й уміє проводити дослідження. Так, Резнік Тетяна

Петрівна самостійно поставила мету й визначила завдання рецепції, обрала доцільні методи для їх реалізації, здійснила експериментально-дослідне навчання здобувачів ліцею за авторською методикою формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу у процесі навчання української мови, проаналізувала наукову літературу, сформувала належну базу дослідження (285 різножанрових наукових, навчально-методичних й аналітичних праць); статистично опрацювала, узагальнила й оформила отримані результати у вигляді дисертації, основні положення якої опублікувала самостійно чи у співавторстві, де її творчий доробок є основним.

Означене засвідчує, що здобувачка набула необхідних теоретичних знань, умінь, навичок, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей дослідника, необхідних для доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

З огляду на вищенаведене вважаємо, що поставлені дослідницькі завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка є самостійним науковцем, яка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетентностями.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження висвітлено в 19 наукових працях, з-поміж яких 16 одноосібних. Зокрема, здобувачка має 4 публікації у наукових виданнях, включених на дату оприлюднення до Переліку наукових фахових видань України і 15 статей, у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

Усі публікації Резнік Тетяни Петрівни, авторитетне й фахове апробування їх під час виступів на наукових конференціях різного рівня відображають визначені авторкою ідеї, проаналізований матеріал, сформульовані висновки.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Резнік Т.П. структурує свою наукову роботу відповідно до визначених вимог побудови дисертації. Зокрема, у вступі авторка зазначає актуальність теми роботи, чітко формулює мету, завдання, правильно визначає об'єкт і предмет рецепції, окреслює теоретико-методологічні основи дослідження, зосереджує увагу на застосованих методах, указує експериментальні бази тощо. Авторську концепцію побудови дослідження підкреслює логічно і вмотивовано сформульована наукова новизна, яка засвідчує чіткий алгоритм розв'язання поставлених завдань.

Структурування за розділами дисертації теж не порушує традицій і вимог до такого жанру наукових робіт. Так, у першому розділі знаходимо відповіді на низку питань теоретичного спрямування. Передовсім особливу увагу приділено теоретичному аналізу інформаційно-комунікаційної компетентності у психолого-педагогічній та лінгводидактичній літературі

(п. 1.1, с. 30-44), аналізові сучасних підходів до навчання української мови в 10 класі ліцею в контексті завдань Нової української школи (п. 1.2, с. 44-62), що вкрай важливо для наукових розвідок із теорії і методики організації освітнього процесу. З належною повнотою і науковою достовірністю висвітлено дисертанткою базові поняття дослідження (п. 1.3, с. 62-77).

У другому розділі Тетяна Петрівна докладно аналізує зміст чинного навчально-методичного ресурсу з української мови для учнів 10 класу ліцею, розкриває особливості використання електронних ресурсів на уроках української мови в старших класах. Усвідомлення здобувачкою складності навчання сучасних учнів ліцею, а також освітянський досвід сприяли розробленню авторської системи вправ і завдань для формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови. Заслуговують схвалення визначені критерії й показники рівнів сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею.

Третій розділ відображає експериментальну апробацію запропонованої дисертанткою методики формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови. Експериментальну роботу проведено в таких закладах: ЗЗСО № 252 м. Києва, Новопетрівському ліцеї Вишгородського р-ну Київської обл., Новокосянтинівському ліцеї Миколаївської обл., ліцеї «Галицькому» Львівської міської ради, ліцеї «Львівському» Львівської міської ради. До участі у формуальному етапі педагогічного експерименту Тетяна Петрівна залучила 14 учителів української мови, 316 учнів 10 класу: в експериментальних класах навчалися 156 учнів, 160 – у контрольних.

Науково доцільно визначено вихідні позиції експериментальної методики, а саме: сформульовано мету, завдання, розроблено методику формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови, у якій виокремлено основні засади й етапи (пропедевтично-мотиваційний, узагальнювально-систематизувальний, контрольньо-рефлексійний) для кожного з яких сформульовано мету й завдання, дібрано основні методи й прийоми навчання; розроблено систему вправ і завдань. У цьому ж розділі описано поетапний перебіг експериментально-дослідного навчання. Доведено, що експериментальна методика формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови є раціональною й ефективною. Результати педагогічного експерименту засвідчили, що важливе значення для формування інформаційно-комунікаційної компетентності ліцеїстів мала робота з текстом, спрямована на формування предметної і ключових компетентностей. Робота з текстом створювала мотив-стимул для усвідомленого засвоєння десятикласниками теоретичного матеріалу, здобування нової інформації, що давало змогу вдосконалювати вміння аналізувати, структурувати,

систематизувати її, визначати вірогідність, актуальність її, розрізняти факти й судження, фейки.

Реалізацію розробленої методики здійснено на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, тематичного й інтегративного підходів, принципів педагогіки партнерства, комплексного розвитку особистості учня, стимулювання самоосвіти й самостійності в навчанні, комунікативного співробітництва, актуалізації результатів навчання, індивідуалізації, текстоцентризму, методів навчання, методів учіння і методів спільної діяльності вчителя й учнів, зокрема: організаційно-діяльнісних, методів опрацювання й засвоєння інформації, методів закріплення й творчого застосування знань і вмінь, зокрема методу вправ, методу проекту; методів самоконтролю.

Загальні висновки об'єктивно ґрунтуються на результатах дослідження, висвітлених у розділах, а відтак, поширюють їх зміст і важливість у контексті висунутих авторкою позицій.

Роботу вирізняють численні таблиці, рисунки, змістовні додатки, які покращують візуальне сприйняття матеріалу дисертації.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Висловлені в дисертації положення та ідеї є самостійними, виваженими, добре продуманими, експериментально перевіреними й оригінальними. Аналіз тексту рецепції дає підстави констатувати дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності вповні.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дослідження Резнік Тетяни Петрівни характеризується системним підходом і послідовністю щодо наукових інтерпретацій аналізованих понять, явищ і процесів. Проте окремі положення дисертації спонукають до дискусії, а деякі аспекти потребують уточнення і/або пояснення:

9.1. Оскільки дисертаційну роботу присвячено проблемі формування інформаційно-комунікаційній компетентності учнів 10 класу ліцею (філологічний профіль) у процесі навчання української мови як однієї з надважливих ключових, доцільно було б, на нашу думку, в дослідженні виокремити спеціальний підрозділ, у якому описати психологічні аспекти організації освітнього процесу старшокласників, урахування вікових особливостей учнів під час взаємодії з потужним ресурсом електронних засобів навчання в сучасних реаліях, а також обґрунтувати шляхи формування інформаційно-комунікаційної компетентності десятикласників у контексті таких психічних процесів, як пам'ять, увага, мислення та ін.

9.2. У підрозділі 1.2. «Сучасні підходи до навчання української мови в 10 класі ліцею в контексті завдань Нової української школи» дисертантка докладно проаналізувала терміне поняття «підхід до навчання», прокоментувала підходи, визначені в Державному стандарті базової і повної

загальної середньої освіти, а також виокремила тенденції у впровадженій Концепції Нової української школи, які віддзеркалено в зміні визначених підходів (особистісний; педагогіки партнерства; тематичний і діяльнісний; компетентнісний), що підтверджує її наукову ерудицію й освітянський досвід. Проте вважаємо науково доцільним увиразнення дидактичної сутності пріоритетних підходів до навчання української мови описом стратегії корелювання кожного підходу з проблемою формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею на уроках української мови.

9.3. Розроблена в дисертації методика формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею (філологічний рівень) достатньо обґрунтована, а результати її впровадження цілком переконливі. Однак вважаємо, що в додатках варто було б подати розробки уроків з використанням пропонованої системи вправ і завдань, а також освітніх платформ на уроках української мови.

9.4. Четверте зауваження стосується виявленої диспропорції в обсязі змісту підрозділу 2.3. «Практико-орієнтовані аспекти формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею на уроках української мови», де ще обтяженого описом видів вправ і завдань, частину з яких, на нашу думку, доцільно було б також перемістити в додатки як винятково важливий для сучасної освітньої шкільної практики дидактичний матеріал.

Висловлені зауваження дискусійні, мають переважно рекомендаційний характер, не впливають на наукову новизну, практичне значення й не суперечать тому, що дисертаційна робота є завершеною, уміщує теоретичні та методичні положення й висновки, сформульовані здобувачкою особисто, нові науково обґрунтовані результати, що є істотними для галузі знань 01 Освіта. Висловлені коментарі й зауваги не є категоричними. Позиції і переконання авторки мають право на відстоювання, тому сподіваємося на плідну дискусію.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Констатуємо, що Резнік Тетяна Петрівна має високий рівень теоретичних знань, практичних умінь, навичок і компетентностей. Дисертантка підтвердила вміння самостійно проводити дослідження, формулювати висновки, обґрунтовувати власну позицію, дискутувати. Неабияке значення має вміння здобувачки прогнозувати й розв'язувати окреслені проблемні питання, визначати перспективи дослідження. Усі представлені нами міркування не мають характеру зауважень, а є роздумами з приводу актуальної проблематики дисертаційної роботи Тетяни Петрівни.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності

та щодо відповідності вимогам. Незважаючи на висловлені нами дискусійні положення й зауваги, наголошуємо на високому теоретико-методологічному рівні рецензованої роботи, на її беззаперечній актуальності для сучасної теорії і методики провадження освітнього процесу, зокрема методики навчання української мови, науковій новизні та практичному значенні. Рецепція Резнік Т.П. вповні відповідає вимогам МОН України до наукових праць дослідницького жанру.

Дисертація *«Методика формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів 10 класу ліцею у процесі навчання української мови»* є завершеною науковою працею, у якій її авторка, *Резнік Тетяна Петрівна*, отримала нові науково обґрунтовані й експериментально перевірені результати.

Означена дисертаційна робота відповідає вимогам п. 6-9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.22 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Резнік Тетяна Петрівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

професор кафедри української мови
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
доктор педагогічних наук,
доцент

Людмила ОВСІЄНКО

